

G.R.Əsədli
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
gunelesedli01@gmail.com

KİTABXANALARIN RESURSLARI, ONLARIN İNKİŞAFI VƏ ALİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏSİNİN İNKİŞAFINDA YERİ

Xülasə

Məqalədə kitabxanaların resursları, onların inkişafı və ali təhsil müəssisəsinin inkişafında yeri təhlil olunur. Kitabxanaların cəmiyyətin intellektual inkişafı və əhalinin bütün təbəqələri üçün əlçatanlığın əhəmiyyəti göstərilir.

БИБЛИОТЕЧНЫЕ РЕСУРСЫ, ИХ РАЗВИТИЕ И МЕСТО В РАЗВИТИИ ВУЗА

Резюме

В статье анализируются ресурсы библиотек, их развитие и их место в развитии высшего учебного заведения. Показано значение библиотек для интеллектуального развития общества и доступности для всех слоев населения.

LIBRARY RESOURCES, THEIR DEVELOPMENT AND PLACE IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Summary

The article analyzes the resources of libraries, their development and their place in the development of the higher education institution. The importance of libraries for the intellectual development of society and accessibility for all sections of the population is shown.

Açar sözlər: kitabxana resursları, kitabxana imkanları, informasiya xidmətləri, kitabxana əməkdaşları, ali təhsil müəssisələri

Ключевые слова: библиотечные ресурсы, библиотечные фонды, информационные услуги, библиотечные работники, высшие учебные заведения

Key words: library resources, library facilities, information services, library staff, higher education institutions

Kitab sivilizasiyanın inkişafında əsas rol oynayıb və oynamaqda davam edir. Millətlərin mədəni irsinin qorunub saxlanması kitabxanaların rolu əhəmiyyətli və çoxşaxəlidir. Kitabxanaların resursları və inkişafı şagird, tələbə və müəllimlər üçün son dərəcə əhəmiyyətlidir.

Ali məktəb kitabxanalarının əsas məqsədi tədrisi, öyrənməni və təhsili dəstəkləməkdir. Ali təhsil müəssisəsinin kitabxanaları universitetin ən vacib resurs mərkəzi hesab olunur. (7, s.8)

Kitabxana resursları əsasən məlumat mənbəyidir. Ənənəvi olaraq bu vəsaitlər əsasən kitablar, jurnallar, qəzetlər və digər redaksiya məqalələri və ensiklopediyalar idi. İnternetin yaranması ilə rəqəmsal bilik mənbələri aktuallaşdı.

Kitabxana resurslarından istifadə - kitabxananın imkanlarından, kadrlarından və informasiya resurslarından ümumi istifadə deməkdir. Lakin bu resursların mövcudluğu onların əlçatanlığı demək deyil. Bu resurslar orada ola bilər, lakin fiziki olaraq heç vaxt insanların və ya istifadəçilərin istifadə edə biləcəyi ərazilərdə yerləşdirilə bilməz. Buna görə də əlçatanlıq dedikdə kitabxanadakı informasiya resurslarına fiziki əlçatanlıq nəzərdə tutulur.

(11, s.154)

Kitabxana informasiya ehtiyatlarının olduğu və istifadə olunduğu yer kimi müxtəlif formalarda müəyyən edilmişdir. Bəziləri bunu oxumaq və məsləhətləşmək üçün saxlanılan kitablar, seriallar və kitabdan kənar materiallar toplusu kimi görür. Digərləri onu kitab və digər kitabxana materialları kolleksiyasının insan biliklərinin təbliği üçün bina və ya otaqda düzgün şəkildə yerləşdiyi bina və ya otaq kimi görürlər (8, s.206). Bununla belə, kitabxana onun haqqında hər şeyin, insanların və ya istifadəçilərin əldə edə və istifadə edə biləcəyi məlumat və biliklərlə əlaqəli olduğu yer kimi müəyyən edilmişdir.

Ali məktəb kitabxanaları bu təhsil müəssisələri tərəfindən təklif olunan proqramları dəstəkləmək üçün nəzərdə tutulub. Kitabxanaların təhsil üçün əhəmiyyəti, ümumiyyətlə ondan ibarətdir ki, onlar müəllimlərə, tələbələrə və tədqiqatçılara və s. lazımi məlumatları təqdim edir.

Kitabxananın rolu universitetin qarşıya qoyduğu məqsədlərə nail olmasına imkan verəcək materialları əlçatan etməkdir. Ali məktəb kitabxanası fədakarlıqla qurulmalıdır. Hər şeydən əvvəl, ali təhsil müəssisə kitabxanası, təşkilatın inkişafını tənzimləyən şərtlərlə, yəni müəllimlərə, tələbələrə və tədqiqatçılara və ictimai xidmətlərə lazımi məlumat vermək üçün yaradılmışdır.

Həm kitabxana işçilərinin, həm müştərilərin, həm də kolleksiyaların rahat şəkildə yerləşdirilməsi üçün adekvat yerə ehtiyac böyük əhəmiyyət kəsb edir. Kitabxana binasının bir çox aspektlərinə gəldikdə, standartlar, məkan ən vacib kimi görünür (11, s.87).

Hər hansı bir akademik Kitabxananın qarşıya qoyduğu məqsəd və istəklərə nail olmaq üçün, lazımi formaya sahib olması üçün binanın adekvat planlaşdırılması, dizaynı və fiziki quruluşu, onun özündə ehtiva etməli olan hər şey çox zəruridir.

Kitabxananın resursları çərçivəsində kadrlar da nəzərə alınmalıdır. Kitabxananın fondunu dəyərləndirmək üçün ən vacib amillərdən biri təcrübəli və ixtisaslı kitabxana işçilərinin olmasıdır.

Bununla belə, kitabxana və ya informasiya xidmətlərinə tələbat istifadəçilərin kitabxanadan gözləntiləri və kitabxanaçıların imkanları ilə şərtlənir. İşçi heyəti xidmət təlimlərində, seminarlarda və konfranslarda iştirakına görə davamlı olaraq həvəsləndirilməli və peşəkarlığını yüksəltməyə çalışmalıdır.

Kolleksiyalar da kitabxananın resurslarının bir hissəsini təşkil edir. Kitablara həmişə təhsilin əsas vasitəsi olub. Onlar cəmiyyətin keçmişi, bu gün və gələcəyi üçün təhsil, öyrənmə, mədəniyyətin ünsiyyət və ötürülməsi vasitəsidir (10, s.48).

Ali məktəb kitabxanalarının resurslarına normal təsir göstərən əsas amillərdən biri maliyyələşmədir. Qənaətbəxş xidmətin əsas tələblərindən biri də gəlirdir. Çünki, xidməti düzgün idarə etmək və saxlamaq üçün kifayət qədər maliyyə gərəkdir. Təşkilatın sistemi və onun idarə edilməsi nə qədər mükəmməl, işçi heyəti nə qədər səmərəli və ixtisaslı olsa da yetərli maliyyə yoxdursa, xidmət tamamlanmır. Bununla belə, A.A.Xələfov mümkün həll yollarını təqdim edərək, akademik qurumların rəhbərliyini institusional ümumi illik büdcənin 5%-nin kitabxanalara verilməsinə riayət etməyə çağırıb. (1,2)

İdeal ali təhsil müəssisəsinin kitabxanası həm də tələbənin tərbiyəsinə genişləndirməyə, onun mədəniyyətinə nəzər salmağa və qiymətləndirməyə, mənəvi və intellektual üfününü inkişaf etdirməyə kömək edə biləcək oxu materialları ilə təmin etməlidir. Kitabxana tələbənin ətrafını dərk etməsi və təhsilini savadlı və baxımlı, cəmiyyətinin inkişafına öz fərdi fikirlərini verməyə hazırlaşan şəxsiyyət kimi yetişdirmək üçün bir müəssisədir (4, s.5). Hər bir professor-müəllim heyəti öz mövzusu üzrə özünü aktual tutmağa xüsusi həvəs göstərir. Buna görə də, akademik heyət kitabxananın onları tədris və tədqiqat nəticələrini artırmaq üçün materiallarla təmin etməsini gözləyən kitabxananın çoxsaylı istifadəçilərindən biridir. Ali təhsil müəssisələrindəki müəllimlərin əksəriyyəti kitabxananın onlara tədris və tədqiqat ehtiyaclarını ödəmək üçün material təqdim etməsini gözləyir.

Həqiqətən də kitabxanalar insanın qeydə alınmış biliklərinə uğur gətirən əsas vasitələrdəndir. Çünki bilikli professor və alim həmişə maraqlandığı sahə üzrə qurumun nə qədər zəngin və güclü olduğunu bilmək və kəşf etmək üçün can atır. Buna görə də, onlar milli təhsil məqsədlərinin hazırlanmasında mərkəzi mövqə tutmalıdırlar. Onların siyasəti təhsilin məqsəd və istəklərini genişləndirmək üçün uyğun resurslardan istifadə etməkdir. (3, s.50).

Akademik kitabxanaların öz istifadəçilərini maarifləndirməyə bir qədər vaxt sərf etmələrinin əsas səbəbi onların kitabxanadan istifadə bacarıqlarını

təkmilləşdirməkdir. İstifadəçinin təhsili, kitabxanadan istifadəyə müəyyən təsir göstərir. İstifadəçilərə təhsil verməkdə əsas məqsəd istifadəçilərə ümumi kitabxana resurslarından ən yaxşı şəkildə istifadə etmələrinə kömək etməkdir. İstifadəçi təhsili proqramının xüsusi məqsədləri aşağıdakılardır (9):

- Oxucuların kitabxanalarda mövcud olan ümumi informasiya resursları haqqında məlumatlılığını inkişaf etdirmək;
- Tələb olunan materialları əldə etmək üçün lazım olan bacarıqları inkişaf etdirmək;
- Oxucuların mövzu sahəsində materiallar haqqında dərin biliklərini inkişaf etdirmək;
- Biblioqrafik istinadları təqdim etmək bacarıqlarını inkişaf etdirmək.

Ali təhsil müəssisəsinin strukturunda əsas yeri elmi kitabxana tutur. Maddi-texniki baza və kitabxana fondlarının keyfiyyəti universitetin tədris və elmi fəaliyyəti üçün kitabxana və informasiya-biblioqrafiya xidmətlərinin yüksək səviyyədə həyata keçirilməsinə imkan yaradır. Kitabxana öz növbəsində bütün sahələrə informasiya dəstəyi göstərir. Ayrı-ayrılıqda bütövlükdə ali təhsil müəssisəsində kitabxanaların informasiyalaşdırılması haqqında danışmaq lazımdır. Ali təhsil müəssisəsində bütün fəaliyyət növlərinə xidmət edən və bütün şöbələrin məlumat bazalarını birləşdirən Elektron İnformasiya Sistemi yaradılıb və bu gün də fəaliyyət göstərir (5, s.173). Sistemin strukturu ali təhsil müəssisəsinin işinin bütün sahələrini əks etdirən modullardan ibarətdir: tədris prosesi, elmi, inzibati, maliyyə və mühasibat fəaliyyəti, maddi-texniki bazanın saxlanması və inkişafı, kitabxana və nəşriyyat fəaliyyəti (4, s.10).

Kitabxana ilə ali təhsil müəssisəsi arasında ən səmərəli qarşılıqlı əlaqəni müxtəlif fəaliyyət sahələrinin təhlilində müşahidə etmək olar (6, s.259):

Təhsil fəaliyyəti. Təhsil və elmi fəaliyyətin informasiya təminatının intensiv inkişafı universitetin qarşısında duran strateji vəzifələrdən biridir. Tələbələrin əksəriyyəti üçün kitabxana təhsil məlumatlarının əsas mənbəyidir, ona görə də kitabxana fondunun tədris nəşrləri ilə təmin edilməsi onun işinin əsas istiqamətlərindən biridir.

Kitabxananın əməkdaşları ali təhsil müəssisəsində həm ənənəvi oxunan, həm də yeni təbiiq edilən fənlər üzrə kitabların mövcudluğu ilə bağlı mütəmadi təhlillər aparırlar. Kitabxana fondunun mənimsənilməsinə yaxşılaşdırmaq üçün müxtəlif iş, forma və üsullardan istifadə olunur: ənənəvi olaraq ayda iki dəfə kitabxanaya alınmış yeni ədəbiyyatların sərgiləri və baxışları keçirilir. Müəllimlər yeni alınmış ədəbiyyatla tanış olur, zəruri hallarda əlavə ştat vahidi üçün ərizə doldurur; kitabxananın ərazisində nəşriyyat günləri təşkil olunur, bu günlərdə müəllimlər kataloqlarla, kitab məhsulları ilə tanış olmaq, lazımı nəşrlərin alınması üçün sifariş vermək, kitab nəşri ilə bağlı nəşriyyatın nümayəndələri ilə məsləhətləşmələr aparmaq imkanı əldə edirlər.

Elmi fəaliyyət. Ali təhsil müəssisəsi həm də elmi tədqiqat mərkəzi olduqda öz statusuna tam uyğun gəlir. Kitabxananın əsas vəzifələrindən biri də müəssisənin müəllim, işçi heyəti və tələbələrini üçün elmi informasiya resurslarının, o cümlədən həm kitabxananın özünün, həm də dünyanın təhsil və elmi informasiya sistemlərinin resurslarından tam istifadəni təmin etməkdir. (1, s.45). Kitabxananın təqdim etdiyi elmi informasiya resurslarından alimlər, müəllimlər və tələbələr fəal şəkildə istifadə edirlər ki, bu da tələbələrin yüksək hazırlığının və əldə edilmiş resurslara tələbatın göstəricisidir.

İnformasiyalaşdırma sahəsində fəaliyyət. Universitetin inkişafının əsas prioritetlərindən biri tədris prosesinin dərinləşdirilməsidir (5). Kitabxana ali təhsil müəssisəsində struktur bölməsi olmaqla informasiyalaşdırma baxımından da fəal inkişaf edir. Oxu zallarında bütün tələbələrə kompüterdə heç bir məhdudiyət qoyulmadan müstəqil iş görmək, kurs işləri və tezislər yazmaq imkanının yaradılması ümumi işin xeyrinə olar.

Beynəlxalq fəaliyyət. Ali təhsil müəssisəsinin Avropa və dünya təhsil məkanına inteqrasiyası universitetin həm elm, həm də təhsil sahəsində statusunun təsdiqi üçün zəruridir. Ona görə də birgə tədqiqatlar, kurikulumların hazırlanması, o cümlədən müəllim, magistrant və tələbələrin mübadiləsi sahəsində xarici universitetlərlə akademik əməkdaşlığın gücləndirilməsinə yönəlmiş beynəlxalq fəaliyyətin inkişafına xüsusi diqqət yetirilməlidir. (3, s.63)

Kitabxana resursları ənənəvi və yeni formatda olan bütün növ nəşrlər, habelə onlar haqqında məlumatlardır. Mərkəzi kitabxana sisteminin kitabxanalarının resurs bazası çap və elektron sənədlərdən ibarətdir. “Sənəd” anlayışına demək olar ki, bütün nəşrlər (kitablar, qəzet və jurnallardan məqalələr, əlyazmalar, xəritələr, qeydlər, bədii nəşrlər), həmçinin CD, video və audio kasetlər, informasiyanı oxuyan elektron nəşrlər daxildir. Bu səbəbdən də qeyd edə bilərik ki, kitabxana fəaliyyəti, resursları, inkişafı ali təhsil müəssisələrində əhəmiyyətli rola malikdir.

Ədəbiyyat

1. Xələfov A.A. *Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsili.* - B., 1998.-125 s
2. Xələfov, A.A. *Azərbaycanda kitabxana işinə dair Heydər Əliyev doktrinası uğurla davam edir / A.A.Xələfov,* - B., 2009.-185 s.
3. İsmayılov, X.İ. *Kitaxana işinin idarə edilməsinin metodiki və təşkilati məsələləri: Dərs vəsaiti.* X.İ. İsmayılov - B, 1995.-96s
4. İsmayılov, X.İ. *Kitabxana informasiya texnologiyaları / X.İ.İsmayılov.*- Bakı. 2009,- 310 s
5. Aguolu, C.C. and Aguolu, I.E. (2002) *Libraries and Information Management in Nigeria: Seminar Essays on Themes and Problems, Maiduguri, Ed. Linform Services.* pp.205-207.

6. *Edoka, B.E. (2000) 1st Ed. Introduction to Library Science, Onitsha, Palma Publications and Links Co.*
7. *Ekpenyang, S. (1990) The book as an instrument for National Development and Integration Education Today, a quarterly journal of the Federal Ministry of Education. 1(1) 42-55.*
8. *Ifidon, E. (1999) Essential of African University, Library Management. 2nd ed. Lagos the National Library Press Ltd. 352 p.*